

PM - Uppföljning av Österåkers kommuns Klimatanpassningsplan

Syftet med detta PM är att följa upp Österåkers kommuns klimatanpassningsplan (som antogs 2018) och kommunens klimatanpassningsarbete ur ett bredare perspektiv.

Bakgrund

I Österåkers kommun har ett strategiskt klimatanpassningsarbete pågått sen 2016 när kommunen tog fram en klimat- och sårbarhetsanalys som underlag för den nya översiktsplanen (antagen 2018). Rapporten tog ett helhetsgrepp kring kommunens utmaningar med klimatanpassning. Denna rapport ledde till ett vidare arbete med klimatanpassning i flera steg.

Klimat- och sårbarhetsanalysen följdes upp med ett förslag till klimatanpassningsplan, antagen 2018. Därefter, i slutet av 2018, togs en genomförandebeskrivning fram som ett förslag till hur kommunen konceptuellt skulle hantera områdena kring Åkers kanal och Tunafjärden gällande klimatanpassning avseende översvämning från hav, vattendrag och skyfall samt förändrad markstabilitet. I och med identifiering av extra känsliga områden runt Åkers kanal och Tunafjärden, och behovet av underlag för de pågående planprojekten, har den geografiska omfattningen kommit att initialt fokusera på dessa områden.

Klimatanpassningsplanens tre steg

Genomförandebeskrivningen innehöll följande tre steg:

Steg 1: En övergripande sammanställning av underlag och en inledande beskrivning av arbetets genomförande.

Steg 2: En beskrivning av helhetsbilden av den klimatanpassningsrelaterade problematiken kring Åkers kanal och Tunafjärden, framtagande av kompletterande utredningar och övergripande konceptuella åtgärdsförslag.

Steg 3 (pågår just nu): Uppdraget i steg 3 syftar till att ge stöd åt Österåkers kommun i arbetet med klimatanpassningsåtgärder i ett antal pågående och kommande stadsutvecklingsprojekt i området kring Åkers kanal och Tunafjärden (projekt inom centrala Åkersberga, Kanalstaden och ett mindre antal detaljplaneprojekt längs med kanalen i första hand). Detta för att skapa förutsättningar för en hållbar och säker klimatanpassning när staden utvecklas.

Uppdraget inkluderar att utreda vidare olika konceptlösningar, med utgångspunkt i slutrapporten från steg 2, och då exempelvis beakta gestaltungs- och genomförbarhetsaspekter. Åtgärderna ska bidra till att minska kommunens sårbarheter för klimatrelaterade händelser utifrån höjda havsnivåer, ökade flöden, ökad skyfallsintensitet samt klimatets påverkan på markstabiliteten, genom att säkerställa kritisk infrastruktur och upprätthålla samhällsviktiga funktioner.

Därutöver omfattar uppdraget att tydliggöra de kvarvarande risker som återstår efter implementering av förebyggande åtgärder, för att skapa förutsättningar för kommunen att öka sin beredskap för dessa händelser.

Sammanfattningsvis har följande underlag tagits fram kopplat till kommunens klimatanpassningsarbete i steg 1, 2 och 3.

- Klimat- och sårbarhetsanalys (2016)
- Klimatanpassningsplan för Österåkers kommun (2018)
- Klimatanpassning steg 2 Åkers Kanal (2019)
- Skyfallskartering för tätorten (2019)
- Höga flöden Åkers Kanal (2019)
- Utredning av Runö Husby-diket (2023)
- Klimatanpassning steg 3 Åkers Kanal och Tunafjärden (pågår)

Dessa underlag har kommit till god nytta i kommunens strategiska arbete samt för de planprojekt som pågår och är i behov av stöd kring dessa frågor.

Rapporterna har även varit viktiga för att i ett större sammanhang förstå var Österåkers kommun har utmaningar och därmed skapa förutsättningar för långsiktigt hållbara lösningar.

Klimatanpassningsplanen har identifierat prioriterade åtgärder som till viss del har kunnat realiserats genom detaljplaner eller ändrade direktiv som exempelvis lägsta grundläggningsnivå för ny bebyggelse.

Arbete med ekosystemtjänster och kunskap om värmeöar och hur dessa kan förebyggas är av stor betydelse för kommande planering. Inom parkstrategin som antogs 2021 och inom ramen för det pågående uppdraget ”Urban

grönstruktur” ingår såväl ekosystemtjänster som värmeöar vilket också ska ses som bidrag till kommunens samlade klimatanpassningsarbete.

En ytterligare aspekt när det gäller klimatanpassning är ansvarsfrågan. Den har övergripande utretts i olika sammanhang och för närvarande pågår ett arbete med hjälp av juriststöd.

Pågående klimatanpassningsarbete

Klimatanpassning steg 3, som nämndes ovan, avses att resultera i en rapport som bl.a. sammanfattar de aktiviteter som har bedrivits under projektets gång, relevanta slutsatser samt förslag på vidare arbete.

Följande aktiviteter pågår inom ramen för projektet i nuläget:

- Skyfallskartering av Runö Husbydiket med syfte att underlätta framtida planläggning inom dikets stora avrinningsområde.
- Utredningsprojekt kopplat till det pågående detaljplaneprojektet för Östra Kanalstaden som är i förstudiefas.
- Kommunikationsarbete både internt och externt, då spridande av kunskap och förståelse i frågan är en avgörande faktor då klimatanpassning i någon form påverkar alla delar av kommunen och dess bolag. Kommunens webb har uppdaterats med information 2023 avseende det pågående klimatanpassningsarbetet. Tematiska möten med bl.a. regionala aktörer bokas in löpande, exempelvis med Trafikverket, Trafikförvaltningen och E.ON. Att beskriva hur arbete med klimatanpassning bedrivs inom de olika verksamheterna och försöka skapa en samlad bild över behov av åtgärder och dess prioriteringsordning är en målsättning och en del av genomförandet av själva klimatanpassningsplanen.
- En aktuell prioritering av de föreslagna prioriterade åtgärderna från klimatanpassningsplanen.

Utöver ovanstående aktiviteter berörs klimatanpassningsfrågor i ett flertal andra projekt som bl.a. bedrivs av samhällsbyggnadsförvaltningen. Inom arbetet med en vattentjänstplan beskrivs påverkan på de allmänna VA-anläggningarna. Ändringen i Lagen om allmänna vattentjänster (LAV) om vattentjänstplaner ställer krav på att den allmänna anläggningen för VA ska säkras mot skyfall. Det finns även ett pågående arbete med en beredskapsplan avseende skyfall som mer kortsiktigt fokuserar på hur kommunen har en beredskap och agerar vid skyfall (med fokus på kommunens och samhällsbyggnadsförvaltningens åtgärder).

Ett examensarbete med fokus på förslag för vidare hantering av klimatanpassningsåtgärder i samhällsplaneringen har pågått under 2023 och

blev klart årsskiftet 2023/2024. Genom detaljstudier av andra kommuner som ligger före Österåkers kommun i klimatanpassningsprocessen ges förslag på upplägg för nästa steg i klimatarbetet för kommunen.

Klimatanpassningsarbetet framöver

Klimatanpassningsarbetet har kommit att ta fart i kommunen de senaste åren och sannolikt kommer klimateffekterna att ha en kraftig påverkan på den framtida samhällsplaneringen. De befintliga underlagen har lagt en grund för hur kommunen ska börja arbeta med frågan men behöver vidareutvecklas för att följa med i de förändringar kopplat till primärt höga flöden och värmeböljor som förutspås komma.

De kostnader som översvämningar kan ge för kommuner, som nyligen blivit tydligt i fallet med Gävle, är något som Österåkers kommun behöver förhålla sig till. Eventuellt kan ny praxis vara att vänta vilket kan få betydelse för landets kommuners klimatanpassningsarbete. Kommunen behöver fördjupa sina kunskaper kring kostnader och ansvar för de anläggningar som krävs för att vissa områden ska vara möjliga att bebygga. Kommunens strategier och ställningstagande som rör klimatanpassning och utvecklingsplaner, som bl.a. översiktsplanen beskriver, kan eventuellt behöva ses över och vid behov justeras.

Kommunens havsnära läge och med Åkers Kanal som passerar genom tätorten har inneburit att fokus på klimatanpassningen till en början primärt varit på höga flöden. Nuvarande klimatanpassningsplan bedöms vara i behov av en uppdatering samt breddning avseende klimateffekter att hantera. Det finns även behov av en uppdaterad skyfallskartering och utredning av kommunens ansvar vid skyfall.

Det är samtidigt av stor betydelse att nuvarande och kommande klimatanpassningsplan är förankrade och det finns tydlighet kring ansvar, prioriteringar m.m. Nya ställningstaganden och ny aktuell kunskap behöver kommuniceras ut till de som berörs, såväl inom kommunorganisationen som utanför. Att forma processer för kommunens löpande arbete med frågorna bedöms vara minst lika viktigt som framtagandet av strategiska planer och underlag.

Slutsatser

- Österåkers kommun ligger i förhållande till många kommuner långt fram i sitt arbete med klimatanpassning genom framtagande av flera underlag och prioriterade åtgärder. Samtidigt bedöms arbetet behöva utökas framöver för att möta de kommande utmaningarna.

- Framtagna rapporter inom ramen för klimatanpassningen har varit en god grund för samhällsplaneringen, primärt i detaljplanearbetet. Även i dialogerna med regionala aktörer.
- Åtgärder som föreslagits och som kopplar till kommunens strategiska arbete har implementerats, som att använda +2,7 som lägsta grundläggningsnivå.
- Nuvarande klimat- och sårbarhetsanalys och klimatanpassningsplan skulle behöva revideras utifrån nya förutsättningar och kopplas till arbetet med en ny översiktsplan.
- Att även fortsatt implementera klimatanpassningen i kommunens risk- och sårbarhetsanalys är betydelsefullt, samt koppla klimatanpassningsfrågorna till kris- och beredskapsplanering.
- Behov och planering av eventuella klimatskyddsanläggningar inom planprojekt i utsatta lägen behöver fortsatt utredas löpande, och förslag till anläggningar, estimerad kostnad och kommunalt ansvar behöver studeras.